

MILENIUL OBSCUR ÎN MANUALELE DE ISTORIE

Oltea Râșcanu Gramaticu

În vederea optimizării învățămîntului istoric se impune, pe lângă stabilirea obiectivelor generale și operaționale ale acestei discipline și o structurare a conținutului care să permită educarea tinerilor în vederea integrării lor într-o societate în continuă dezvoltare. Acest lucru presupune studierea conținutului pe baza înțelegerii veridice a evenimentelor și fenomenelor istorice, în legătura lor indisolubilă cu condițiile concrete care le-au generat, respectarea logicii științei istorice, prin prezentarea sincronică, unitară a evenimentelor, a succesiunii lor în timp; respectarea raportului între istorie ca știință și istoria ca obiect de învățămînt, în sensul selectării unor momente mai semnificative din istoria națională și universală; introducerea noilor informații aduse de cercetarea istorică, în vederea reevaluării unor concepte, procese sau fenomene istorice; structurarea și prezentarea conținutului istoriei în lumina izvoarelor istorice care să faciliteze dezvoltarea gândirii istorice; realizarea corelării interdisciplinare, în direcția conexării istoriei românilor cu procesele și fenomenele istorice universale, stabilirea unor valențe integrative cu celelalte discipline socio-umane; și nu în ultimul rînd, respectarea logicii didactice, a accesibilității cunoașterii și însușirii de către elevi a noilor cunoștințe. Respectarea acestor principii și norme didactice în prezentarea conținutului istoriei oferă elevilor posibilitatea de a înțelege conexiunile dintre fenomenele din natură și societate într-un tot unitar.

Ne propunem, în rîndurile de față, să urmărim cum se reflectă aceste principii în manualul de istorie a românilor, cu predilecție pentru mileniul I.

Evenimentele din decembrie 1989 au reprezentat și pentru învățămîntul istoric un moment de cotitură, renunțîndu-se la ideologizarea forțată a acestei discipline în numele "umanismului socialist", al aplicării principiilor materialismului dialectic și istoric. Perioada de "tranziție" postdecembristă a afectat și învățămîntul istoric, cu tot cortegiul de blamări și confuzii inerente. Nu puține erau "vocile" care cereau chiar scoaterea științelor sociale din planul de învățămînt, pentru consecințele nefaste produse prin îndochinarea "comunistă" și "ceaușistă" a tinerețului. Noua "democrație" impunea reabilitarea valorilor morale ale istoriei naționale.

Pentru a umple vidul care se crease și în acest domeniu, Ministerul Învățămîntului și Științei, reorganizat din mers și nu la exigențele așteptate, a aplicat

măsurile de compromis, menite să "reabiliteze" învățământul istoric. În acest sens, au fost epurate unele pasaje, capitole și chiar lecții, mai ales la istoria contemporană, studiul istoriei făcându-se pînă la evenimentele din august 1944. De asemenea, a fost pus în circuitul școlar manualul de *Istoria Românilor*, elaborat în perioada interbelică de istoricul P.P.Panaitescu, care cunoscuse mai multe ediții, ultima în anul 1942. Desigur, era o încercare sortită eșecului, deoarece decalajul informativ și conceptual era prea evident pentru a corespunde exigențelor școlare ale învățământului istoric la sfîrșit de veac. În 1991, Ministerul Învățământului și Științei a girat reeditarea, într-o formă revizuită, a manualului de *Istoria Românilor antică și medievală*, elaborat de profesorul universitar Hadrian Daocovicu, prof. univ. Pompiliu Teodor și prof. Ion Cîmpeanu, pentru clasa a VII-a, cît și a manualului pentru clasa a IV-a, autor prof. univ. Dumitru Almaș.

Pe baza programelor aprobate de ministerul de resort, s-a trecut la elaborarea noilor manuale de istorie a românilor: *Istoria Românilor. Epoca modernă și contemporană*, pentru clasa a VIII-a, autori Octavian Cristescu, Vasile Păsăilă, Bogdan Teodorescu, Raluca Țomi; *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri pînă la Revoluția din 1821*, pentru clasa a XI-a, autori Mihai Manea, Adrian Pascu, Bogdan Teodorescu, *Istoria Românilor. Epoca modernă și contemporană*, pentru clasa a XII-a autori Mihai Manea și Bogdan Teodorescu. Manualele au fost tipărite de Editura Didactică și Pedagogică, R.A. București, 1991-1992. Pe parcursul celor trei ani de la apariție, aceste trei manuale au strîns atît sufragii, cît și critici vehemente din partea personalului didactic, dar și a unui public mai larg, în mass-media românească. Un rezultat imediat l-a constituit ediția "revizuită" și "îmbunătățită" din 1993, a manualului care suportase cele mai multe discuții, pentru clasa a XI-a.

Noile manuale au înlăturat unele concepte "osificate" de aplicare a materialismului dialectic și istoric, în mod forțat, la societatea românească prin care se încercase, în ultimele decenii, să se demonstreze: succesiunea celor cinci orînduiri sociale, rolul decisiv al factorului economic, interdependența dintre cauză și efect în prezentarea tuturor fenomenelor și evenimentelor istorice, lupta de clasă ca "motor" în evoluția societății, statul ca "instrument" de dominare a unei clase asupra altei clase (în societățile "antagonice") și "superioritatea" statului socialist ca "apărător" al intereselor întregului popor; supradimensionarea rolului avut de Partidul Comunist, de masele populare "făuritoare" ale istoriei.

Elaborîndu-le într-un timp record, autorii noilor manuale au încercat să prezinte într-o viziune modernă, corelativă, istoria românilor, utilizînd un volum mai mare de informații științifice. Renunșînd la structurarea istoriei pe orînduiri sociale, autorii au introdus subdiviziuni cronologice, intrate deja în circuitul istoriografiei moderne: preistoria, protoistoria, antichitatea, evul mediu, epoca modernă și contemporaneitatea. Periodizarea istoriei românilor a suferit modificări vizibile, mai ales pentru epoca modernă, în încercarea de corelare mai strînsă cu

istoria universală. Volumul informațional a crescut substanțial pentru epocile mai îndepărtate, prin introducerea noilor rezultate ale descoperirilor arheologice. Au fost reevaluate concepte, fenomene, evenimente istorice, privind conținutul, datarea, localizarea, pe baza informațiilor științifice recente. A fost modificată structura unor capitole și lecții, atât sub aspectul formei, cât și al conținutului, anexându-se hărți, mai ales cu descoperiri arheologice, tabele sinoptice, ilustrații, glosar.

Și atunci, când totul pare să fie perfect, care sînt "hibele" care fac ca aceste manuale să imprime răceală și chiar rezistență din partea principalilor beneficiari, elevii și profesorii? Să fie numai "conservatorismul", inerția față de nou? Vom încerca pe scurt să aducem cîteva argumentări, oprindu-ne, mai ales, la mileniul I din istoria românilor.

Prima lecție introductivă, intitulată *Pămîntul de la Dunăre, Prut și Carpați*, prin detaliile stufoase de geo-politică creează mai mult derută în mintea elevului, estompînd interesul pentru obiectul nou studiat. În succesiunea logică a timpilor istorici (termen utilizat alături de epocă istorică), epoca modernă începe cu prima unire a Țărilor Române, realizată de Mihai Viteazul, în 1600, și se încheie cu *Marea Unire din 1918*. Această încadrare nu este formulată ca simplă opinie, ci este prezentată ca un fapt definitoriu, deși argumentația nu probează acest lucru, mai ales pentru secolul al XVII-lea (măsurile adoptate de Matei Basarab și Vasile Lupu). Când se tratează perioada 1601-1821, în succesiunea lecțiilor, autorii introduc cu titlul mai adecvat capitolul *Români între medieval și modern*, sugerînd astfel, o perioadă de lungă tranziție, cum pare mai firesc. Și periodizarea universală, deși orientativă, ridică numeroase suspiciuni, contemporaneitatea fiind deschisă de marea revoluție franceză (1789).

Preistoria și protoistoria sînt tratate detaliat, ocupînd un spațiu întins (65 pagini) în două mari capitole: *De la antropogeneză la etnogeneza tracilor și De la tracii poemelor homerice pînă la regatul dac*. Dacă vechile manuale prezentau sumar această perioadă, amintind doar cîteva săpături arheologice și culturi materiale, noul manual abundă în informații, uneori fără valoare de argument, fără o ierarhizare necesară (cultura osteodontokeratică, abevillian, musterian, gravetian, aurignacian etc.). Detaliile date pentru fiecare cultură materială, privind tehnica de lucru și spiritualitatea, fac să se piardă din vedere trăsăturile esențiale ale evoluției umane pe acest teritoriu, îngreuînd puterea de înțelegere a elevului. Concluziile fiecărei lecții și tabelele sinoptice mai bine structurate reprezintă o șansă pentru elevi de a se orienta în stufărișul informațional. Se creează impresia unui adevărat labirint, în care firul Ariadnei îl reprezintă iscusința profesorului de a selecta principalele fenomene și evenimente istorice, cu speranța de înțelegere din partea elevului.

Lecțiile privind apariția și evoluția culturii și civilizației geto-dacilor, deși fiind mai bine dozate și argumentate pe baza izvoarelor istorice, corelate cu alte

civilizații indo-europene, suferă de unele inadvertențe; terminologia lor este greoaie, limbajul puțin fluent, grafia nu întotdeauna corespunzătoare.

Antichitatea, cu subtitlul *Dacia sub înrîurirea Romei*, cuprinde două mari capitole: *Regatul Dac* și *Etnogeneza românească*. Deși prezentarea temelor suscită mai mult interes prin modul de structurare a conținutului, reevaluarea unor procese, fenomene și evenimente istorice (accentuarea rolului premiselor etnice, lingvistice și spirituale în constituirea unității statale geto-dacice; personalitatea lui Burebista și Decebal în lumina izvoarelor istorice; raporturile dacilor cu "lumea romană"; integrarea etnogenezei românești în procesul de formare a popoarelor și limbilor neo-latine europene; romanizarea spațiului daco-moesian și integrarea dacilor liberi; legăturile cu romanitatea sub-dunăreană; răspîndirea și organizarea creștinismului în limba latină), nu este însoțită și de clarificarea formei și a conținutului statului dac în contextul antichității (oscilîndu-se între regat și confederație), a conceptelor istorice fundamentale (clasă socială, stat, popor, obște sătească, etc.), a raporturilor dintre migratori și autohtoni. Desăvîrșirea etnogenezei românești este încadrată la începuturile Evului Mediu. Paragrafele referitoare la formarea limbii române inserează prea multe detalii de structură lingvistică, puțin accesibile și fără semnificații deosebite pentru înțelegerea fenomenului de ansamblu de către elevi. De aceea, manualul se impune a fi rescris.

Mileniul I se încheie cu tema *Români între imperii și regatele medievale timpurii*, precizîndu-se de către autor că lecția se studiază numai la profilul socio-uman. Aici se impun a fi mai bine structurate relațiile economico-sociale în cadrul obștii sătești, procesul de apariție a noilor structuri feudale, raporturile cu migratorii și imperiile vecine. Și în prezentarea mileniului al II-lea pot fi făcute unele observații sub aspectul conținutului și al formei, dar asupra cărora nu ne propunem să insistăm acum.

În concluzie, se poate aprecia că elaborarea acestor manuale, deși meritore în sine, pentru temerara încercare de a sparge vechile tipare și de a umple golul creat de restructurările intervenite în învățămîntul istoric post-decembrist, trebuie revizuite în conformitate cu principiile didactice, ținîndu-se cont mai ales de raporturile dintre istorie ca știință și istorie ca disciplină școlară și de principiul accesibilității.

Să ne întoarcem deci la dictonul latin: "NON MULTA, SED MULTUM".